

Szindbád nyomában Aradon

Még 1947-ben kezdődött. Dr. K. Feri, a regényíró, egy napon azzal állított be hozzám, hogy itt él Krúdy egyik fiatalkori szerelme. Mennénk el talán hozzá, hátha van valamilyen emléke, levele Szindbádtól. Fel is kerekedtünk és a régi Püspök utcában, ahol Eötvös József ment a liceum építkezéséhez, szemben Ady Adájának volt kúriájával, ott lakott a hölgy. Az udvaron, bár ez szokatlan a belvárosban, kerekeskút. Oleánderes, zárt folyosórói nyílt a lakás. A régi szerelem nagyon is jól konzervált, meghatározhatatlan korú, hatalmas, erős özvegy volt. Nagyon szívesen fogadott és ennyit árult el az irodalomtörténetek: „Ismertem Gyuszt, nagyon kedves fiú volt. Esténként nézegetem a kártyáit (azaz: a képeslapjait), mindig olyan kedvesen ír.” És többször megismétli, hogy milyen kedves, finom ember volt. Levele, mint mondja, nincs a megboldogulttól, csak néhány kártyája. Nem mutat meg semmit és igyekszik a kötelező udvariasságon kívül semmit el nem árulni. (Azán hallottuk, hogy a régi szerelem — kíváncsora. Vajon mi lett a „kártyák”-kal?)

Ezután esett, hogy fölfedeztem a Lits Tóninak írott előszót. Lits Antal (1875—1931) igazi Krúdy-hős. Bohém, nagyevő hírlapíró. A Nyírségből került ide. Talán szegről-végről még atyafiságban is volt a Hajóssal. Szolgabíró külsejével szinte negyven esztendőt töltött különféle redakciókban. Volt pezsgőgünyök és párbajsegéd. (Gyermekkoromban egy üvegüzlet előtt állodgált, virággal a gomblyukában. Apám azt mondta róla: „Látod, az egy részeges újságíró...”.) Tóni puszipajtása, cimborája

és útimarsallja volt az írónak, ha Aradra jött.

És egyben regényhőse is. (Van ma is olyan régi hírlapíró, aki esküszik, hogy a nagyevő alakjait Tóniról mintázta...) Lits Tóni igencsak Krúdy-figura. Évekig egy analfabéta-kávécsak íródeákja. De ha megjelenik Szindbád, mindent otthagyt és kettesben elindulnak, hogy élményeket gyűjtsenek. Zombory Andor, a bohém költő-tanár ír le egy ilyen éjszakai kirándulást. Zombory, aki szinte százévesen írt egy nyúlfarknyi emlékezést a *Krúdy Emlékkönyv*-be is, belevaló mulatópajtása volt.

Azonnal verset írt — Krúdy biztatására — és egy cigányprimás (talán Almai Laci) meg is zenésítette. Az akkor soronlevő szépszszonynak szerenádként énekeltek, de furcsa ugyan, reggelre a le nem írt dallamot mindnyájan elfeledték. Zombory, aki leányiskolai tanár volt, vagy beteg jelentett, vagy másnap, az átmulatott éjszaka után csak írásbeli adott a kislányoknak.

Kinyomoztam a házat, ahol Lits Tóni lakott akkoriban. Odon, vastagfalú belvárosi ház. Lakói most is kisemberek, hírét sem hallották a szerkesztőnek és szépszszal vendégének. De én tudom, hogy a kapu alatt volt Tóni hetilapjának a szerkesztősége, kiadóhivatala és lakása. Összesen két helyiség. Krúdy lakott is Tóninál. (Ez biztos, mert akkoriban a napilapok közlik, hogy melyik fogadóban ki szállt meg. Krúdy neve soha nem fordul elő.) Tóni másik lakása, ha lehet, még odonabb volt. Bolthajtásos, kaszárnyaszerű épület. (Valaha a városi adóhivatal és rendőrség volt benne.) Egyébként ebben, az ún. Freyberger-házban volt az

a kifőzés, ahol Horváth Imre Salamon Ernővel először találkozott.

A visszhangos régi házban — mondják a lakók — a pincében valaha börtön volt... (És nemrég valami régi alagutat kutattak...) A ház igazi „irodalmi környezet”-ben van. Szemközt volt Iványi Ödön lapjának szerkesztősége, és alig néhány lépésnyire Sárosi Gyula hivatala.

Megható ez a Krúdy előző. Kevés szóval jellemezni az akkori vidéki hírlapírót, ez senkinek ennyire nem sikerült. Egyébként, Krúdy Aradot, az akkori rangsorolás szerint, a „sajtóvárosok” közé helyezte.

Krúdy tudott, hogyne tudott volna Schröder Béla aradi „szervirozása”-ról. (A finom gavallérok így mondták akkoriban a valahol tartózkodást...) Schröder valóságos fenyegetéke volt a vidéki sajtónak. A Hajós szavával szólva „a pengének nem a félelme, hanem a kedvelése” vezette rövid és regénybeillő életében. Aradon is tengelyt akasztott több szépményű dzsentrivel és hírlapíróval. Az igazság fanatikusa volt, de kissé középkorias elgondolásban. A szomszéd lap szerkesztőjének azt üzentte nyílttérben, hogy jelenjék meg a kávéház előtt „felpofoztatása végett”. (A beijedt szerkesztő, noha „vcrekedő” redaktornak hozták ide és Vas Tóbiásnak becéztek, nem ment Schröderrel találkozni...) A nagy esemény azonban Schröder kulcsregénye, a *Hazugságok városa* volt. (Olyan példányt olvastam, amelyikbe egy kortárs bejegyezte, hogy ki kicsoda...) Krúdy is élvezte eme sok vihart keltett írásművet. Írójáról megható nekrológot írt. Ez a Schröder-portré valósággal Bayard lovagá üti a jóképességű, de egzaltált író. A másik, Szindbád által többször megörökített aradi híresség, Nyilassi Matyi volt. A bohém komikus tipikusan Krúdy-figura. Jóízű tréfái anekdotás könyvbe kívánkoznak.

Emlékezetes egyébként Krúdy 1914-es aradi időzése. Szindbád a maga könyveit „ügynekölte” — és keserű találó levelet írt innen feleségének.

Ad vocem: levél... Litscsel is levelezett, de ennek özvegyénél elpusztultak a levelek.

Többször írt az aradi származású Benedek Aladár költőről. A „legszebb férfi és a legjobb költő különös alakja” volt Krúdy korának. Igazi neve Náray Iván volt. Író-apja nevét cserélte fel a Benedek névvel és az 1860-as években lóháton járt előfizetőket gyűjteni. Csodálatos rajz tehetség is volt. Egyszer lerajzolt egy papírpénzt, s mert „véletlenül” kiadta, bezárták. Ettől számitódik legendás híre. Állítólag magas helyről kiszabadították és kötetét megvették... „Hópénzt” rendeltek neki... S öreg napjaira szülővárosához fordult segélyért, mert úgymond „Homér is koldus volt, büszke koldus...”

S most, hogy új kiadásban megjelent, talán érdemes e kisregény aradi kiadásáról is néhány szót szólnunk.

1922-ben Nagy Dániel, a *Cirkusz* írója, *Forum* címmel könyvkiadót alapított. Ennek egyik — silány kiállítás — terméke ez a kisregény. A Krúdyra éppen neheztelő helyi kritikus (minden bizonnyal a klerikális Wild atya) azt írta a kis könyvről, hogy példányait majd a sajt piacon vásárolják...

Károly Sándor, a szemfüles riporter Szindbád halálakor érdekes megemlékezést közöl a Vörös postakocsi utasáról... Szerinte, ha Hajós Tóninál vendégeskedett, néha hetekre itt felejtődött és a lapja sürgető távirataira nem is válaszolt. És regényt tervezett — ahogy nevezte — az úri városról... Az életműben, különösen a cikkek, apró írások ezreiben, bizonyára még sok aradi emlék és adat lappang.